

ศูนย์วัฒนธรรม

ศูนย์วัฒนธรรม (Cultural Center) บางแห่งเรียก หอวัฒนธรรม (Hall of culture) ก็มี ได้แก่ สถานที่ใดสถานที่หนึ่งซึ่งใช้เป็นที่เก็บรวบรวมสรรพสิ่งที่เป็นเครื่องหมาย สัญลักษณ์ ต้นตอ หรือตัวแทนซึ่งบ่งบอกถึงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น อาจจัดเป็นศูนย์รวมและเป็นที่แสดงทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

ตัวอย่างศูนย์วัฒนธรรมของไทย ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย, หอวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดเพชรบุรี, หอวัฒนธรรมนิทัศน์พะเยา เป็นต้น (ดูเรื่อง “ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย” สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 8 เดือนมกราคม - ธันวาคม 2531 “หอวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ” และ “หอวัฒนธรรมนิทัศน์ พะเยา” สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 26 เดือนเมษายน 2545)

วัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” มีความหมายกว้างขวางมาก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (หน้า 1508) อธิบายว่า “วัฒนธรรม น. สิ่งที่ทำความเจริญให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิธีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา”

พระราชบัญญัติวัฒนธรรม พุทธศักราช 2485¹ ว่า “วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน ทางวิทยาการ หมายถึง พฤติกรรมและสิ่งทีคนในหมู่ ผลิตและสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้ซึ่งกันและกันและร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกตน”

อาจารย์ เปลื้อง ณ นคร² ให้นิยามไว้ในหนังสือ พจนานุกรมว่า “วัฒนธรรม คือสิ่งที่แสดงว่าเป็นผู้เจริญ ภาวะความเป็นอยู่ขนบประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนภาษาของชนชาติหนึ่งชาติใด (คำนี้ตั้งขึ้นราว พ.ศ. 2485 เพื่อเทียบกับคำภาษาอังกฤษ culture)”

วัฒนธรรมไทย คือวิถีชีวิตของคนไทยที่ได้สั่งสมเลือกสรร ปรับปรุง แก้ไข ปฏิบัติสืบต่อมา จนถือว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และได้ใช้เป็นเครื่องมือในการครองชีพ การป้องกันและการแก้ปัญหาสังคมไทยตลอดมา

สังคมไทยมีวัฒนธรรมหลายหลากที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข นับเป็นวัฒนธรรมอันดีงามที่ควรทำนุบำรุงรักษาให้คงไว้ตลอดไป

ในสังคมไทยนั้น เมื่อเรามองโดยรวมจะเห็นได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าคนไทยกลุ่มใด เชื้อชาติ ศาสนา ใดมีถิ่นกำเนิดในภาคใดของประเทศ มีพื้นเพอย่างไร

¹ ประเทศไทยตั้งกระทรวงวัฒนธรรมเป็นครั้งแรก พ.ศ. 2495 ยกเลิกไปใน พ.ศ. 2502 และตั้งกระทรวงนี้อีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2545

² อดีตอาจารย์ภาษาไทยที่มีชื่อเสียงมากท่านหนึ่ง

จะร่ำรวยหรือยากจนก็ตามจะพบว่าวัฒนธรรมไทย เป็นวิถีชีวิตที่เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและสร้างความพอใจร่วมกันได้ สมาชิกในสังคมจะประพฤติปฏิบัติร่วมกันเป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่อง มีการสืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกันมาจากอดีต หรืออาจจะประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาใหม่หรืออาจจะรับเอาสิ่งที่เคยเผยแพร่มาจากสังคมอื่นก็ได้ ทั้งหมดนี้หากสมาชิกทั้งหมดยอมรับและยึดถือเป็นแบบแผนประพฤติปฏิบัติร่วมกัน ก็ย่อมถือว่าเป็นวัฒนธรรมของไทยได้ทั้งสิ้น

วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมไทยได้ ดีกว่า ย่อมทำให้สมาชิกในสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม การรักษาวรรณธรรมเดิมของไทยไว้จึงต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคตามสมัย ไม่ใช่มุ่งรักษาของเก่า ต่อต้านของใหม่โดยไม่ลืมหูลืมตาตามความเป็นจริงของความเปลี่ยนแปลงยุคโลกาภิวัตน์เอาเสียเลย วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนในสังคมย่อมมีเนื้อหา รูปแบบ บทบาท หน้าที่แตกต่างกันไป หากว่าความแตกต่างนั้นไม่ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสังคมโดยรวมแล้ว ก็สมควรให้สังคมทั้งหลายมีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน

วัฒนธรรมเป็นทั้งพื้นฐานและเครื่องมือสำหรับสร้างเสริมความสามัคคีกลมเกลียว และความเป็นปึกแผ่นในหมู่ประชาชนไทย วัฒนธรรมจะช่วยชักนำให้คนประพฤติดี ปฏิบัติธรรมและพร้อมที่จะเผชิญชีวิตร่วมกันบนผืนแผ่นดินไทยนี้ทั้งในยามสุขและยามทุกข์

วัฒนธรรมเป็นกรอบและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จึงถือได้ว่าวัฒนธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในสังคม ซึ่งอาจจะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของสมาชิกและของสังคมได้

วัฒนธรรมไทยเป็นเอกลักษณ์ไทย เป็นลักษณะเด่นประจำชาติไทยหรือประจำหมู่คณะ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ชนชาติไทยมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันจะทำให้มีความรักความสามัคคีกัน และอาจส่งผลต่อการรวมพลังของหมู่คณะและสร้างไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติด้วย

มีผู้กล่าวว่า “ชนชาติใดสูญเสียวัฒนธรรมของชาติ ชนชาตินั้นจะสูญชาติ” คำกล่าวนี้เป็นสัจธรรมมีตัวอย่างให้เห็นแล้วในหลายๆ ประเทศ พี่น้องไทยทั้งหลายโปรดสังวรในเรื่องนี้ให้มาก

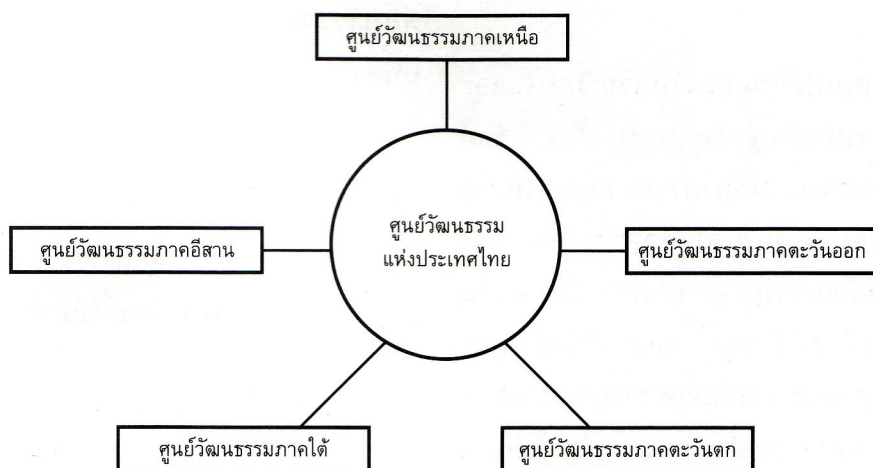
การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

คนไทยที่มีสำนึกแห่งความเป็นไทยจำเป็นยิ่งที่จะต้องรักษาวรรณธรรมไทยให้คงไว้ มิฉะนั้นคงจะเป็นไปตามคำกล่าวข้างต้น ทั้งนี้มิใช่เป็นการหลงชาติ หลงวัฒนธรรม แต่คนไทยต้องไม่ลืมหูลืมตาดูวัฒนธรรมไทยไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมด้านใด ด้านวัตถุ ด้านจิตใจ ด้านภาษา ด้านระเบียบประเพณี ทั้งส่วนรวมและส่วนท้องถิ่น วัฒนธรรมไทยนั้นมีพื้นฐานมาจากหลายสิ่งหลายอย่างประกอบกัน สิ่งเหล่านั้นได้แก่ ศาสนาที่คนไทยนับถือหลายๆ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละชุมชน จารีตประเพณี ข้อปฏิบัติต่างๆ ที่สั่งสอนต่อๆ กันมาในรูปแบบของสุภาษิต คำพังเพย ฯลฯ

ขอยกตัวอย่าง คำสอนจากหนังสือ “สมบัติของผู้ดี”³ ซึ่งเขียนไว้ประมาณ พ.ศ. 2450 โดยเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ท่านสอนให้คนไทยประพฤติปฏิบัติในสิ่งดีงามทั้งวจีจริยา มโนจริยา และกายจริยา เป็นคำสอนง่ายๆ เช่น สอนว่า ผู้ดีย่อมเปิดหมวกในที่เคารพ เช่น โบสถ์ วิหาร ไม่ว่าแห่งศาสนาใด (ภาค 3 ผู้ดีย่อมมีสัมมาคารวะ - กายจริยา ข้อ 7) เป็นต้น นี่เป็นวัฒนธรรมไทยอย่างหนึ่ง. คนไทยพุทธจะไม่สวมหมวกเข้าไปในโบสถ์ วิหาร สุเหร่า แต่ถ้าเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอื่น

อาจจะทำได้ เช่น สตรีมุสลิมตามประเพณีย่อมมีผ้าคลุมศีรษะ ย่อมคลุมศีรษะเข้าโบสถ์ได้ เราต้องยอมรับขนบประเพณีของกันและกัน หรือเวลาเข้าโบสถ์ของศาสนาพุทธ ชาวมุสลิมอาจจะไม่ใช้ผ้าคลุมศีรษะก็ย่อมจะทำได้เช่นกัน

ในการรักษา ส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรมนั้น อาจจะตั้ง ศูนย์วัฒนธรรมประจำภาค ขึ้นให้ครบทุกภาคของประเทศไทย ดำเนินการเช่นเดียวกับ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยซึ่งตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร

นอกจากนั้นอาจจะมีศูนย์วัฒนธรรมย่อยๆ ตามกลุ่มชนชาวไทยต่างๆ อีกก็ได้ เช่น ศูนย์วัฒนธรรมไทยมุสลิม ศูนย์วัฒนธรรมไทยภูเขา ศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ ศูนย์วัฒนธรรมไทยลื้อ ศูนย์วัฒนธรรมไทยเชื้อสายมอญ ฯลฯ

ในปัจจุบันหลายจังหวัดได้จัดให้มี ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด แล้ว ศูนย์เหล่านี้เป็นที่รวบรวมสิ่งที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมในจังหวัดนั้นๆ นับ

ว่าเป็นสิ่งที่ดีงามเป็นการช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนเอาไว้ และน่าจะพัฒนาต่อไปให้เจริญก้าวหน้าและมีเนื้อหาครอบคลุมกว้างขวางขึ้น

ตัวอย่าง ศูนย์วัฒนธรรมบางแห่ง ศูนย์วัฒนธรรมเหล่านั้นมักใช้อาคารเก่าที่บูรณะบำรุงรักษาไว้อย่างดีเป็นที่ตั้งของศูนย์ ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมไปด้วยในตัวอีกทางหนึ่ง

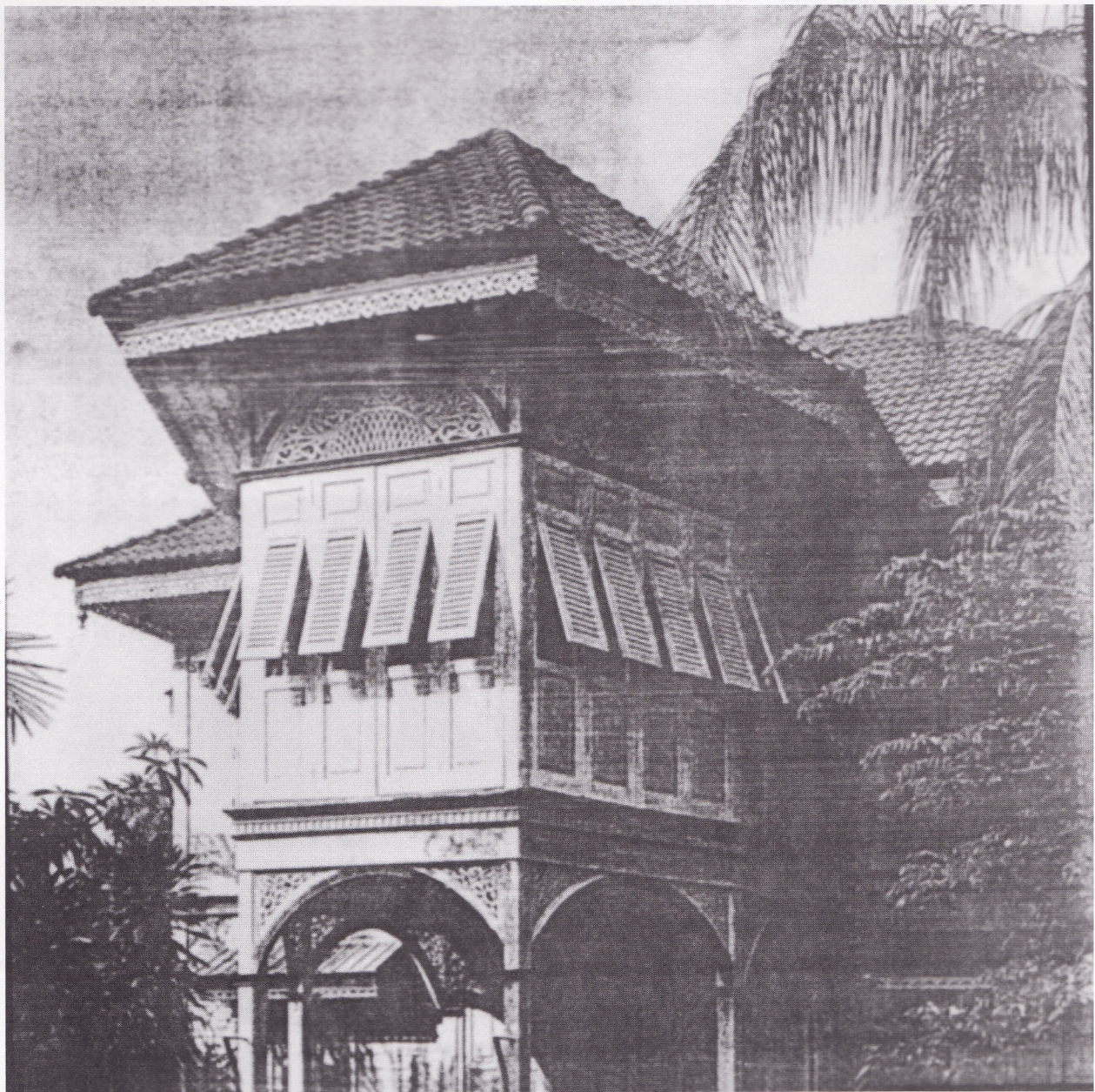
³ กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ระดับประถมศึกษา จนกระทั่งปัจจุบัน

1. หอวัฒนธรรมจังหวัดอุตรดิตถ์

ที่ตั้ง หัวมูมถนนแปดวา ตำบลท่าอิฐ อ.เมือง

ที่นี่เป็นศูนย์รวมโบราณวัตถุชิ้นสำคัญของจังหวัดอุตรดิตถ์ อาทิ ยานมาศ (คานหามไม้แกะสลักฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอนปลาย) และผ้าจีนตีนจกหลากลายต่าง ๆ ทั้งดงาม, พระพุทธรูป เป็นต้น

อาคารหลังนี้เดิมเป็นบ้านของคหบดีจีนซึ่งเป็นนายภาษีอากรชื่อขุนพิเนตรจีนภักดีต่อมटकเป็นของราชการสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้เป็นสำนักงานหอวัฒนธรรมหญิง ปัจจุบันใช้เป็นหอวัฒนธรรมจังหวัด

อาคารหอวัฒนธรรม จังหวัดอุตรดิตถ์

2. หอวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่

ที่ตั้ง ถนนพระปกเกล้า ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง

เป็นที่จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับเมืองเชียงใหม่ตั้งแต่ก่อนก่อตั้งเมืองจนถึงปัจจุบัน การนำเสนอทันสมัย น่าสนใจ นับเป็นการประยุกต์ใช้อาคารประวัติศาสตร์ที่ดี

อาคารหลังนี้เคยเป็นมรดกของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ต่อมาได้ประทานให้เป็นศาลารัฐบาล รัฐบาลเคยใช้เป็นศาลาว่าการรัฐบาลมณฑลพายัพ และเป็นศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2540 เทศบาลนครเชียงใหม่ ปรับปรุงใช้เป็นหอศิลปวัฒนธรรม หน้าอาคารมีอนุสาวรีย์สามกษัตริย์คือ พ่อขุนเม็งราย พ่อขุนงำเมือง พ่อขุนรามคำแหง

อาคารหอวัฒนธรรม เมืองเชียงใหม่

3. วังเก่าเจ้าเมืองยะหริ่ง

ที่ตั้ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

อาคารเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น ทรงฝรั่งยุคอาณานิคม มีบริเวณกว้างขวาง ปัจจุบันเป็นที่พักอาศัยของทายาท ณ สถานที่แห่งนี้ได้ประกอบกิจกรรมต่างๆ หลากอย่างเช่น เป็นศูนย์รวมของชาวบ้านผู้มีฝีมือมาทำผ้าบาติก ทำอาหารมุสลิมเสริมสมุนไพร บางครั้งต้องต้อนรับนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม ส่วนมากจะขอเข้าชมเป็นคณะ

ความดำริของเจ้าของบ้าน จะเปิดบ้านแห่งนี้เป็น ศูนย์วัฒนธรรมมุสลิม จัดให้มีกิจกรรมต่างๆ เหมือนครั้งที่เจ้าเมืองยังมีชีวิตอยู่ เช่น ตอนค่ำจัดให้มีการเลี้ยงอาหารค่ำแบบชาววังดั้งเดิมที่สนามหญ้าหน้าวัง มีการแสดงรองเงิง รำกริช และสืละ บรรเลงดนตรีของชาวมุสลิม เป็นต้น

อาคารวังเจ้าเมืองยะหริ่ง

นโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ

รัฐบาลในสมัย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2524 มีสาระสำคัญดังนี้

“คณะรัฐมนตรี กำหนดนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติเพื่อเป็นหลักให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนรวมทั้งประชาชนร่วมกันรักษา และส่งเสริมวัฒนธรรมอย่างมีเป้าหมายตรงกัน และประสานสอดคล้องต้องกันคือ

1. ส่งเสริมการบำรุงวัฒนธรรมไทยทุกด้านให้เจริญด้วยการศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนา ฟื้นฟู และพัฒนาวัฒนธรรมไทยให้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิต การพัฒนาประเทศด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการป้องกันประเทศ ป้องกันการทำลายวัฒนธรรมและศาสนา และบำรุงศาสนาให้บริสุทธิ์เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาจิตใจประชาชน

2. เผยแพร่วัฒนธรรมไทยทุกด้าน นำไปสู่ประชาชนถึงขั้นปฏิบัติให้แพร่หลายยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงวัฒนธรรมที่มีต่อเอกลักษณ์ ศักดิ์ศรี ความสามัคคี และความมั่นคงของชาติ ตลอดจนเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

3. ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมของกลุ่มชนในท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจ เห็นคุณค่าและยอมรับวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งกันและกัน

ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขในชาติ และมีความรักหวงแหนวัฒนธรรมไทยยิ่งขึ้น

4. สนับสนุนส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ รวมทั้งรู้จักเลือกสรรวัฒนธรรมของต่างชาติที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทย หรือผลงานจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมโดยนำมา กลั่นกรองปรับปรุง ดัดแปลงให้เหมาะสมกับวิถีดำเนินชีวิตของคนไทย และความมั่นคงปลอดภัยของชาติ

5. สนับสนุนส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐ และเอกชนที่ดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ได้ประสานงานกันอย่างใกล้ชิด โดยระดมกำลังทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมให้มั่นคง เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตของประชาชน ตลอดจนร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม เพื่อให้วัฒนธรรมมีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

นโยบายนี้ยังใช้อยู่ในปัจจุบัน เพราะยังไม่ได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีสมัยต่อๆ มาให้ยกเลิก

ศูนย์วัฒนธรรมมีประโยชน์ทางการศึกษาอย่างไร

ศูนย์วัฒนธรรมนอกจากมีประโยชน์โดยตรงในการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยแล้วยังมีประโยชน์ทางการศึกษาเป็นอย่างมาก คือ เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2547 อีกด้วย

วรวิทย์ วคินสรากร

บรรณานุกรม

- ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์. รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475 - 2517). กรุงเทพฯ : กลุ่มรัฐกิจเสรีจัดพิมพ์, 2517.
- เปลื้อง ณ นคร. พจนานุกรม. กรุงเทพฯ. ไทยวัฒนาพานิช, 2516.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, 2546.
- สถาบันทักษิณคดีศึกษา. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- สมฤทธิ์ ลือชัย. “ไทยวน - คนเมือง : ผู้คนของแผ่นดินล้านนา,” อสท. ฉบับแนะนำจังหวัดเชียงใหม่. กุมภาพันธ์ 2547.
- สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์. 174 มรดกสถาปัตยกรรมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2547.
- ศิลปากร, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2530.
- อภินันท์ บัวภักดี. “ทวนกระแสไฟใต้ : จากหาดใหญ่ ถึง สุไหงโก-ลก,” อสท. ฉบับท่องเที่ยวใต้. พฤษภาคม 2547.